

MIJN NATUUR

Lustrumeditie De Boom van het Jaar

Tiny forest groene
oase in de stad

Hoger waterpeil kan
veengebieden redden

Hoe helpen we de
landbouw verder?

Leven in en van de natuur

Romke Kinderman verhuisde op zijn 11e naar de boerderij Mariahoeve in Veenwouden. In 1974 nam hij het bedrijf over en zette het voort als een gangbaar Fries melkveebedrijf. In 2003 zette hij zijn 27 hectare om naar particulier natuurbeheer en was daarmee de eerste in Friesland. Zes jaar later kocht hij 45 hectare bij die ook als robuuste natuur werd ingericht. Het landgoed wordt nu alleen nog extensief begraaasd.

Romke: 'De lijfspreuk van mijn vader was: we leven in en van de natuur. Dat heb ik vanuit mijn opvoeding meegekregen. Het is een voorrecht om te wonen, te werken, te genieten op een plek die ik helemaal naar eigen inzicht heb gecreëerd. Ik, Romke, ben dit gebied, zo voel ik dat.'

'Ik vond een kaart uit 1783 en wilde terug naar de inrichting uit die tijd. Uiteindelijk is nu 16 hectare weer watergebied. Iedere watervogel die ons land kent, zie je hier terug. Vanaf eind mei staat het terrein vol met boterbloemen, net als in mijn jeugd. Uiteindelijk hoop ik terug te kunnen naar blauwgrasland. Ik ben optimistisch, maar daarvoor moet het gebied nog wel tientallen jaren verschrallen.'

FOTO:
MARCEL VAN KAMMEN

Mijn Natuur is een uitgave
Van SBNL Natuurfonds.
Maarsbergseweg 53a
3956 kv Leersum
Telefoon (0318) 578357
E-mail sbnl@sbnlnatuurfonds.nl
www.sbnlnatuurfonds.nl
IBAN NL97 RABO 0158 7442 41

Redactie

Marlies Kolthof (eindredacteur),
Simone Luijckx, Hans Siemes, Kees
de Kroon en Oswin Schneeweisz.
M.m.v. Manja te Velde

Foto cover

Rob Visser Photography:
beuk in Bakkeveen

Foto's

Fotoarchief SBNL Natuurfonds,
Hans Menop, Hester Heleen,
Hans Siemes, Bosgroepen, Kees
de Kroon, Simone Luijckx, Marlies
Kolthof, Margriet Pflug, Rob Visser
Photography, Marcel van Kammen,
St. Weerwoud, Emily-Lara Kabos,
Eef van Limburg Stirum, Jan van
der Greef, Hans Peter Föllmi,
Staatsbosbeheer.
Illustratie: Kees de Vos.

Vormgeving

Aad van Dommelen (Witvorm)

Druk

Zalsman Zwolle bv

Advertentie-exploitatie

SBNL Natuurfonds

Abonnementen

Losse abonnementsprijs voor
niet-donateurs 2022: € 18,- per jaar
Leden van een ANV, de Jagers-
vereniging of de NOJG 2022:
€ 14,50,- per jaar
Abonnementen worden automatisch
verlengd. SBNL Natuurfonds
hanteert één maand opzegtermijn
voorafgaand aan het verstrijken
van het abonnement

ISSN 2588-8692

Jaargang 6, herfst 2022

Overnemen van artikelen is
toegestaan met vermelding van
bron, auteur en toezending van
een bewijsexemplaar aan het
bureau van SBNL Natuurfonds

12

Meer dan koeien en notenbomen

Op Utopia Eiland
(Floriade) zijn
acht modelbedrij-
ven aangelegd,
voorbeelden van
agroforestry.
Het Nora Croin
Michielsenfonds
betaalt mee aan het
onderzoek dat op
deze percelen wordt
uitgevoerd. Curator
Xavier San Giorgi:
'We willen laten zien
dat ecosysteemherstel
mogelijk is. Mensen
kunnen hier ervaren
dat ze onderdeel zijn
van de natuur.'

22

Hoe nu verder met de landbouw?

De emoties liepen in de afgelopen maanden hoog op. Een brief van stikstofminister
Christianne van der Wal leidde tot grootschalige boerenprotesten. De initiatiefgroep
Regie op Ruimte stuurde een rapport met suggesties voor een uitweg uit het conflict aan
bemiddelaar Johan Remkes. Een gesprek met Alex Datema, voorzitter van BoerenNatuur.

17

De zoektocht naar overleving

Hoe richt je je
buitenplaats in tegen de
gevolgen van klimaat-
verandering? Eef en
Heidi van Limburg
Stirum van buitenplaats
Spijkerbosch vonden
het antwoord dankzij de
LESA: een analyse van
uitdagingen en kansen
voor het watersysteem,
de bodem en de natuur.
Het Van Hemertfonds
droeg financieel bij.

14

Verdroging bedreigt onze natuur

De natuur in Nederland kampt al jaren met een ondergronds
probleem: verdroging. Volgens ecohydroloog Flip Witte omdat we
te veel morrelen aan de grondwaterstand. De gevolgen zijn goed
zichtbaar tijdens droge zomers. 'Waterbeheer wordt overgelaten aan
de vrije markt. De natuur is het kind van de rekening.'

26

Plan voor het redden van het veen

Het veen in Nederland
kan er in de toekomst
totaal anders uitzien met
kruidenrijke graslanden,
rietvelden, wilgen, veenmos,
water en moeras. Acht
natuurorganisaties hebben
een visie opgesteld die moet
bijdragen aan een nieuw
veenweidebeleid. Verhogen
van het waterpeil en beter
vasthouden van water maken
klimaatdoelen haalbaar.

In dit nummer

2 Mijn Natuurmoment
Leven in en van de natuur

4 Colofon

7 Voorwoord
Samen de droogte te lijf

8 Nieuws en beleid
Donateursdag op Roggebotstaete

12 Nora Croin Michielsenfonds
Agroforestry op Utopia Eiland (Floriade)

14 Verdroging bedreigt onze natuur
Droge zomer toont structurele gevolgen

**17 Van Hemert tot Dingshof-
Coldeweyj Fonds**
Hoe wordt buitenplaats klimaatbestendig?

20 Moment van Menop
Herfstlandschap

22 Stikstofdossier leidt tot emotie
Meer perspectief voor boeren noodzaak

25 Beestachtig spreekwoord
Gele kwik

26 Plan voor het redden van het veen
Water vasthouden om doelen te halen

29 Bij het Hek
De derde helft in een groene oase

30 De Uitkijkpost: De 'Zeven'
Uniek ontwerp bij Fochteloërveen

32 Kroniek van het Dierenbos
Aan de schandpaal

34 Blick op de toekomst: Tiny Forests
Groene, leerzame oase in de stad

36 Lustrumeditie De Boom van het Jaar
De stembussen zijn weer geopend!

Boom
van het jaar
verkiezing

PROUD
MEMBER | TREE
OF THE
YEAR

Breng uw stem uit vóór 17 oktober via
www.deboomvanhetjaar.nl

Jagen.nl presenteert

Jagersagenda & Jachtalmanak 2023

Ook leuk om cadeau te geven!

Verkrijgbaar bij de betere jachtspeciaalzaak
of via www.jagersagenda.nl

VOORWOORD

Samen de droogte te lijf

Als ik dit schrijf op de laatste dag van augustus, kijk ik langs het scherm van mijn laptop door het wybertjes-raam van mijn werkkamer uit op een steeds geler wordend weiland. En een Langbroekerwetering die best laag staat. De eiken op de dijk laten massaal hun eikels vallen. En 's ochtends banjer ik al door de gele populierenbladeren. Het lijkt wel herfst!

In de afgelopen weken heb ik regelmatig teruggedacht aan de zomers in mijn eigen jeugd. In mijn herinnering waren ze lang en zorgeloos. Lome dagen met strakblauwe luchten regen zich aan elkaar. Hoezo een jas meenemen als je op je fiets de wereld ging verkennen? Het was zomer! Maar de zomers uit mijn herinnering waren in werkelijkheid over het algemeen natuurlijk in de verste verte niet zo droog als de zomers van de afgelopen jaren. En de zorgeloosheid die eruit sprak, is inmiddels ook voorbij. Als je er oog voor hebt zie je hoe de natuur worstelt. Van verdroogde velden en droge poelen tot dode berken.

Ecohydroloog Flip Witte vertelt vanaf pagina 14 over de verdroging van de natuur en de impact daarvan. En hopelijk ook over wat we er tegen kunnen doen. Want dat we meer van dit soort droge perioden gaan krijgen, afgewisseld met perioden van lokaal grote wateroverlast lijkt niemand meer te betwisten.

De vraag is nu wat we er (zelf) aan kunnen doen. Vanaf pagina 17 geven Eef en Heidi van Limburg Stirum van buitenplaats Spijkerbosch een inkijkje. Dankzij steun vanuit het Van Hemertfonds konden zij laten onderzoeken hoe zij hun landgoed het beste kunnen inrichten tegen de gevolgen van klimaatverandering. Hun opgedane kennis en ervaring delen zij graag weer met andere landgoedeigenaren. Op die manier helpen we elkaar naar een klimaatbestendige en duurzame toekomst.

Want ook daar staan we als SBNL Natuurfonds voor: informatie geven en kennis delen over onderwerpen waar we allemaal mee te maken hebben. En waar we ons steentje aan kunnen bijdragen. Van het loskoppelen van de regenafvoer en het wippen van tegels in onze achtertuin tot het weer laten meanderen van de waterloop op het landgoed, de aanleg van een wadi of het aanplanten van droogteresistente inheemse struiken en bomen.

Ik wens u veel leesplezier in het herfstzonnetje (met af en toe een verfrissende plensbui). En vergeet natuurlijk niet te stemmen via www.deboomvanhetjaar.nl (vanaf pagina 36).

Manja te Velde, *Directeur SBNL Natuurfonds*

Mijn Natuur zoekt nieuwe redacteuren

De redactie van Mijn Natuur zoekt **één of enkele nieuwe redacteuren** voor uitbreiding van de redactie. Ben je nieuwsgierig, kan je goed schrijven en heb je affiniteit met particulier natuurbeheer in al zijn facetten? Dan ben jij misschien voor onze redactie een goede aanwinst. Als redactielid breng je ideeën in en bepaal je samen met andere redactieleden, wat de inhoud van het nieuwe nummer gaat worden.

De nieuwe redacteur schrijft op vrijwillige basis voor elk nummer van Mijn Natuur één of enkele artikelen of interviews. Hij of zij maakt zelf foto's bij de artikelen en interviews.

Gemaakte onkosten worden vergoed. De nieuwe redacteur maakt deel uit van de redactie, die jaarlijks twee keer (overdag) vergadert.

NIEUWS EN BELEID

Een klimaatpositieve verbinding tussen mens en natuur

De donateursdag van SBNL Natuurfonds op 8 oktober vindt dit jaar plaats op landgoed Roggebotstaete ten oosten van Dronten. Dit gebied ontstond in 1957, toen het Roggebotzand onderdeel werd van het nieuwe land van Flevoland. Het landgoed werd ontworpen in 2005.

Inmiddels heeft Roggebotstaete een nieuwe naam: Yügen Forest X Roggebotstaete. Naast de bestaande stichting is er nu ook een maat-

Ook komt er een Artbarn voor creatieve workshops en trainingen. ‘De gebouwen vangen bijvoorbeeld regenwater op, bufferen het, zodat we het tijdens droge periodes kunnen verspreiden in de natuur’, vertelt Selfa Verlaat enthousiast.

Het bekendste evenement dat nu al op het landgoed wordt georganiseerd, is het jaarlijkse Campfire Stories. Verlaat: ‘Drie dagen lang laten we mensen op alle

mogelijke manieren contact maken met de natuur. Er wordt alleen gekookt op vuur en het eten komt van het voedselbos, de moestuin en van wilde bomen. We gaan wildplukken met ze, geven ze kennis van bomen, doen meditaties. Dit jaar konden we een geschoten reebok helemaal verwerken, zelfs de huiden zijn gelooïd.’

Zakelijke groepen als vrijwilliger

Verder ontvangt Yügen Forest veel zakelijke groepen die het landgoed meteen ook ondersteunen als vrijwilliger. ‘Dit najaar bijvoorbeeld zullen zij meer dan 800 bomen planten. Die bedrijven betalen die bomen ook zelf.’ Daarnaast maakt het landgoed gebruik van vrijwilligers die onder meer de moestuin en het voedselbos onderhouden.

Inmiddels is er ook een glamping waar mensen uit met name een stedelijke omgeving het leven in en met de natuur kunnen ervaren. Er zijn plannen voor het bufferen van water in kleine meertjes die tevens als zwemwater kunnen dienen. Het landgoed heeft de wens een wetenschapscentrum te stichten waar de invloed van natuur op de mentale gezondheid kan worden onderzocht. En het landgoed is in gesprek met bedrijven die zich specialiseren in het creëren van werkplekken buiten. Een ontwikkeling die in Zweden al veel verder is dan hier.

schappelijke BV. Met als doel de biodiversiteit op het landgoed te verhogen en mensen te verbinden met regeneratieve natuur in alle opzichten. Medeoprichter Selfa Verlaat: ‘Wij geloven dat wij als mens echt een plek hebben in de natuur. Die hoeft er niet per se slechter op te worden, omdat wij mensen er zijn. We zoeken juist naar een antwoord op de vraag: hoe laat je het land zo achter dat het er mooier op wordt?’

Ecologische strobouw

Slot Roggebot is het kloppend hart van het landgoed. Het gebouw is gerealiseerd met ecologische strobouw als uitgangspunt. Daarbij is zoveel mogelijk gebruikgemaakt van natuurlijke en hergebruikte materialen. Zo waren de kolommen van de hoofdstructuur onderdeel van de eerste Kamperbrug die gebouwd werd in 1442. Ze zijn meer dan 550 jaar goed gebleven, omdat ze al die tijd onder water stonden.

Toevoegen aan de omgeving

Ook nieuwe gebouwen wil Yügen Forest ontwikkelen volgens de filosofie dat zij iets moeten toevoegen aan hun omgeving: klimaatpositief dus. Het landgoed krijgt een retrainecentrum waar dagelijks 25 mensen kunnen werken aan hun mentale gezondheid. Daarvoor worden tevens 25 gastenverblijven gebouwd op de terpen.

De donateursdag vindt plaats op 8 oktober. U kunt zich aanmelden (tot 1 oktober) door te bellen naar (0318) 57 83 57 of te mailen naar sbnl@sbnlnatuurfonds.nl. Deelname kost € 37,50 per persoon – helaas ontkomen ook wij niet aan een prijsverhoging – vooraf te voldoen op IBAN NL97 RABO 0158 7442 41 ten name van SBNL Natuurfonds te Leersum, onder vermelding van donateursdag 2022 aangevuld met uw relatienummer of uw postcode + huisnummer. Na aanmelding ontvangt u van ons (eind september) een bevestiging met een routebeschrijving en het definitieve programma. Honden zijn alleen welkom aan de lijn.

Omgeving

Het landgoed Roggebotstaete ligt aan de Vossemeerdijk in Dronten. Het heeft uitzicht op het Vossemeer en is een steenworp verwijderd van Kampen. Het ligt ingeklemd tussen enerzijds het Roggebotzand en het Roggebotsebos, en anderzijds het gehucht Roggebotsluis. De naam Roggebot stamt van een vroeger in deze omgeving gelegen zandbank. Roggebotzand is het oudste bos van Oostelijk Flevoland. Het gehucht Roggebotsluis telt slechts vier sluiswachterswoningen en een restaurant. De functie van de aanwezige sluis is in juli 2021 overgenomen door de nieuwe Reevesluis.

TEKST: MARLIES KOLTHOF

FOTO'S: PIE AERTS EN SIMONE LUIJCKX

Opnieuw 94.000 euro beschikbaar voor wetenschappelijk onderzoek

SBNL Natuurfonds stelt voor wetenschappelijk onderzoek opnieuw € 94.000 beschikbaar uit het Nora Croin Michielsens Fonds en de H.J.E. van Beuningenbijdrage.

Vanuit de nalatenschap van ecooloog Nora Croin Michielsens uit Barchem in de Achterhoek wordt een fonds beheerd op haar naam, van waaruit jaarlijks een door SBNL Natuurfonds goedgekeurd wetenschappelijk onderzoek in natuurterreinen (en het beheer ervan) wordt gefinancierd. Voor financiering vanuit het Elise Mathilde Fonds geldt als eis dat het grensverleggend en praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek moet zijn dat van landelijk belang is en zich richt op verhoging van de biodiversiteit. De bijdrage is vernoemd naar groot natuurliefhebber en jager, wijlen Hendrik Jan van Beuningen, die aan de basis stond van SBNL Natuurfonds.

Projectaanvragen voor beide fondsen kunnen worden ingediend tot 10 oktober. Voorbeelden van eerder ondersteunde projecten, het aanvraagformulier en de projectcriteria zijn te vinden op onze website:

- Voor het Nora Croin Michielsensfonds: <https://www.sbnlnatuurfonds.nl/nora-croin-michielsen-fonds>
- Voor de H.J.E. van Beuningenbijdrage: <https://www.sbnlnatuurfonds.nl/bijdrage-h.j.e.-van-beuningen>

Vanuit het Croin Fonds is een onderzoek gefinancierd ‘De bodem als basis voor natuur’. Foto: Bosgroepen.

140.000 EURO VOOR LANDSCHAPSPROJECTEN IN GELDERLAND EN OVERIJSSSEL

Landgoed Ampsen in Lochem ontving € 10.000 uit het Van Hemert Fonds voor herstel en verbetering van de poel ‘Sebastopol’ op het landgoed. Foto: Tim Grit

SBNL Natuurfonds trekt opnieuw 140.000 euro uit voor ondersteuning aan landschapsprojecten in Gelderland en Overijssel. 15.000 euro is bestemd voor projecten in West-Gelderland. De rest gaat naar Overijssel en Midden- en Oost-Gelderland. Particuliere eigenaren van landgoederen en natuurterreinen, agrarische natuurverenigingen of andere organisaties op het gebied van natuur- en landschapsbeheer kunnen voor deze ondersteuning in aanmerking komen. Nieuwe aanvragers maken daarbij extra kans.

Al negen maal eerder keerde SBNL Natuurfonds geld uit aan in totaal 78 projecten in deze beide provincies. Geïnteresseerden kunnen tot 10 oktober een aanvraag indienen via de website.

- Voor het Van Hemert Fonds (Overijssel en Midden- en Oost-Gelderland) gaat u naar: [www.sbnlnatuurfonds.nl/Van Hemert tot Dingshof-Coldewij Fonds](http://www.sbnlnatuurfonds.nl/Van-Hemert-tot-Dingshof-Coldewij-Fonds)
- Voor het Fonds West-Gelderland gaat u naar: [www.sbnlnatuurfonds.nl/Fonds West-Gelderland](http://www.sbnlnatuurfonds.nl/Fonds-West-Gelderland)

Projecten moeten een blijvend effect op het landschap hebben en aantoonbaar aansluiten bij een bestaande behoefte. Daarnaast moet het plan voldoen aan de projectcriteria die te vinden zijn op de website.

Minder zaden en vruchten bij beetje hitte

Planten bereiden zich voor op een mogelijke hittegolf door de ontwikkeling van pollen al af te remmen bij milde hitte. Dat stelt Stuart Jansma van de Radboud Universiteit in zijn recente promotieonderzoek. Deze reactie van planten heeft nadelige gevolgen voor de oogst van vruchten en zaden bij warmte.

Dit kan voor grotere problemen zorgen wanneer het aantal warme dagen toeneemt door klimaatverandering. Hogere temperaturen en langere, hetere hittegolven zijn waarschijnlijk. Het was al bekend

dat pollen minder goed ontwikkelen bij hoge temperaturen. Jansma wilde juist onderzoeken wat het effect is van langdurige milde hitte op de plant, omdat dit meer lijkt op de werkelijke situatie.

Hij ontdekte dat tomatenplanten zich voorbereiden op het scenario dat er nog hetere dagen zullen volgen. Langdurige milde hitte bleek de aanmaak van plantenhormonen, de omzetting van suikers en de vouwing van eiwitten te beïnvloeden.

Bron: Radboud Universiteit, 7/9/2022

PBL: ‘KWALITEIT LEEFOMGEVING STRUCTUREEL ONDER DRUK’

De leefomgevingskwaliteit in ons land schiet nog steeds structureel en op meerdere indicatoren tekort. Het gaat onder meer om fijnstof, opwekking van hernieuwbare energie, waterkwaliteit en natuurkwaliteit. Er is bovendien onvoldoende samenhang in de aanpak van deze problemen. Dat schrijft het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in de zogeheten Monitor van de Nationale Omgevingsvisie 2022.

De huidige stikstofcrisis is volgens het PBL exemplarisch: het gaat niet om een geïsoleerd probleem. De landbouw staat onder druk, bereikbaarheids- en woningbouwprojecten vallen stil. Ook andere milieuproblemen zoals verdroging van natuurgebieden stellen grenzen aan ruimtelijke ontwikkelingen. Veel hangt met elkaar samen. Daarom is een systematische aanpak nodig. Als voorbeeld noemt het PBL de bouw van woningen in kwetsbare gebieden voor waterhuishouding en bodemdaling.

Bron: Planbureau voor de Leefomgeving, 8/9/2022

GIFTEN

In het tweede kwartaal van 2022 kreeg SBNL Natuurfonds van diverse donateurs een extra gift bovenop hun reguliere donateursbijdrage. Verder mochten we van een stichting een gift ontvangen van 5.000 euro. Voor Fonds De Eik kwam 2 giften binnen van tezamen 5.150 euro.

Wist u dat u (middel-) grote bedragen fiscaal kunt aftrekken? Dat kan door vijf jaar lang een vast bedrag te schenken. U trekt uw gift vervolgens af van de inkomstenbelasting. Wilt u een periodieke schenking doen, neem dan contact met ons op. Wij regelen dit voor u. SBNL Natuurfonds is erkend als ANBI en draagt over de ontvangen giften geen belasting af.

STICHTING WEERWOUD TOONT MOGELIJKHEDEN AGROFORESTRY OP FLORIADE

Meer dan alleen gras met koeien en notenbomen

Utopia Eiland, het klinkt als een droombestemming voor een lange vakantie. Maar op het Utopia Eiland van de Floriade vind je geen all-inclusive hotels, palmbomen en hangmatten. Sterker nog, er wordt gewoon hard gewerkt. In één van de gedeelten van het schiereiland zijn acht modelbedrijven aangelegd, voorbeelden van de mogelijkheden van agroforestry. Het Nora Croin Michielsenfonds gaf een bijdrage voor het onderzoek dat momenteel op deze percelen wordt uitgevoerd.

‘We willen graag dat bezoekers van de Floriade zich op twee manieren bewust worden van wat wij laten zien’, vertelt Xavier San Giorgi, oprichter van Stichting Weerwoud. ‘Het eerste is dat ecosysteemherstel mogelijk is en heel tof is om te doen. Je kunt een wereld creëren die we eigenlijk niet meer kennen. Daarnaast hoop ik dat mensen zich gaan realiseren dat wij onderdeel zijn van de natuur. Dat ze zich bewust worden van de gevoelens die verschillende landschappen bij je opwekken.’

Sleutel van het project

Xavier San Giorgi is ontwerper en curator van Utopia Eiland. Op het schiereiland zijn drie verschillende landschappen te ontdekken, waarvan het agroforestry-gedeelte er één is. Het drijft op de hulp van vrijwilligers, met wie het project gebouwd is en beheerd wordt. San Giorgi: ‘Zij zijn de sleutel van het project. En een onderdeel van onze doelstelling. Want wij willen uiteindelijk een gemeenschap van burger-professionals creëren, die het niet alleen begrijpen, maar het ook echt ‘leven.’

Op Utopia Eiland leer je meer over strokenteelt, plaagbestrijding en bestuiving. ‘Bij stroken van drie meter breed heb je de meeste biodiversiteit.’ San Giorgi vertelt enthousiast over mosselen als waterzuiveraars en over een manier van tuinieren die tevens yoga is. Verder is er een ‘wormentunnel’ waar bezoekers het leven onder de grond zelf kunnen voelen en ervaren.

Hele keten vertegenwoordigd

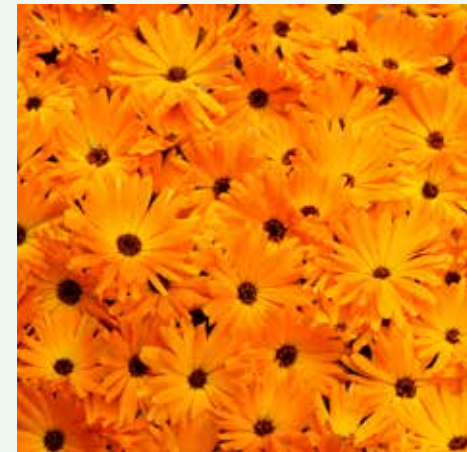
Voor de studenten van de naastgelegen Aeres Hogeschool is het eiland vooral

← Xavier San Giorgi (rood vest) samen met vrijwilligers tijdens de theeoogst.
→ Goudsbloemen voor de thee.

een leerplek, waar zij hun vakken toepassen. Studenten van de WUR en de Regeneratie Coöperatie helpen bij het beheer. Ook ondernemers zijn betrokken bij het project. ‘We doen met ERF BV de strokenteelt, hop met brouwerij Stijl, thee met Wilder Land. We maken en verkopen zelf walnotenlikeur en ricotta van amandelen. Aan de Volkskantine van Flevocampus leveren we wekelijks kleine pakketjes, waarmee zij kunnen koken. Zo is de hele keten van ontwerp, aanleg, beheer en productverwerking hier vertegenwoordigd. En we delen onze kennis.’

Hulp op maat

Juist dat laatste is de crux van San Giorgi’s gedrevenheid. Bij het programma ‘Boeren leren van boeren’ is iedere agrariër welkom, gangbaar, biologisch of biodynamisch. Stichting Weerwoud biedt hulp op maat bij een gewenst transitieproces. ‘Wij bouwen het programma rond die boer: welke vragen spelen er rond zijn bedrijf? Een melkvee-houder die we gebruiken als voorbeeldproject ging van gangbaar naar biodynamisch. Hij gebruikt inmiddels geen krachtvoer meer, geen antibiotica, heeft kruidenrijk grasland en een haag, kippen achter

de koeien die de haag beheren. Hij heeft daardoor een minder productieve, maar gezondere koe, een gezonder ecosysteem en een beter verdienmodel.’

De knop om

Naast de gewone rondleidingen, gegeven door vrijwilligers, leidt Xavier ook zelf groepen rond. Stadsecologen, docenten, groene organisaties, delegaties vanuit het buitenland. De landbouwstudenten waren in eerste instantie sceptisch. ‘Veel produceren, dat is hun trots. Ze lachten ons uit, omdat wij bijvoorbeeld minder aardappelen produceren. De knop ging om, toen ik vroeg: maar wat als de prijzen van jouw grondstoffen, zoals kunstmest, ineens enorm stijgen? Toen gingen ze nadenken. Want bij agroforestry ben je veel minder afhankelijk van externe factoren.’

Verfijning van de praktijk

Met het demonstratieterrein wil Stichting Weerwoud laten zien dat agroforestry meer is dan alleen gras met koeien en notenbomen. Daarom liggen er acht modelbedrijven naast elkaar. ‘We weten genoeg om het te kunnen doen. Maar vaak zit het in de verfijning van de praktijk of het wel of niet rendabel blijkt. Die ervaring is nodig. Eén systeem gaat bijvoorbeeld over kringlopen. Hop, kippen en graan. De kippen eten het graan, poepen veel stikstof uit, hop gaat diep met de wortels en heeft veel stikstof nodig. Daarnaast beschermt de hoge constructie de kippen tegen roofvogels.’

Bittere pil

Modelbedrijven dus die mogelijkheden bieden voor de toekomst. Want dat de landbouw om moet, is volgens Xavier San Giorgi een gegeven. ‘Ik voel op zich wel sympathie voor de boeren. Maar de transitie gaat nu te traag. Dus of we slikken de bittere pil en doen het zelf. Dan weet je wat je kiest. Of met de klimaatverandering wordt er voor je gekozen. Dan is niemand schuldig, maar hebben we wel een enorm probleem. Wij proberen wat verzachting in de standpunten te krijgen, zowel bij beleidsmakers als boeren, zodat er versneld stappen kunnen worden gezet.’

Meer informatie: utopiaeiland.nl. De Floriade is geopend tot en met 9 oktober.

Op het schiereiland liggen acht modelbedrijven, voorbeelden van agroforestry.

‘Ik wilde de discussie prikkelen’

Hoe uitzonderlijk is een zomer nog, als in de afgelopen vijf jaar bijna elke zomer die typering verdiende? Ook de zomer van 2022 was volgens meteorologen zeer droog, zonnig en warm. De gevolgen voor de natuur waren overal zichtbaar. Dan rijst de vraag hoe lang zij nog in staat zal blijken zich te herstellen van de geseling der droogte. Niet in de laatste plaats, omdat de natuur al tientallen jaren een ondergronds probleem heeft: verdroging.

Het toekomstbeeld dat de ecohydroloog schetst is niet erg optimistisch, tenzij overheden het huidige beleid drastisch wijzigen.

Na 1976, het droogste jaar in de metingen tot nog toe, daalde breed het besef in dat de natuur lijdt onder droge omstandigheden, vertelt ecohydroloog Flip Witte. Een onderzoek naar verdroging volgde en in 1989 verscheen de eerste kaart met verdroogde gebieden in Nederland. Verdroging wordt gedefinieerd als de schade aan de natuur ten gevolge van de verlaging van de grondwaterstand, het wegvallen van kwel en de invloed van gebiedsvreemd water dat wordt aangevoerd om verlaging van de grondwaterstand te compenseren. ‘Bij verdroging heb je het dus altijd over de structurele gevolgen.’

Vermesting, verzuring en fysieke verdroging

De structurele gevolgen van het systematisch laag houden van de grondwaterstand zie je volgens de emeritus hoogleraar

vooral in lange periodes van droogte. ‘In natte gebieden heeft de vegetatie vaak nog voldoende water. Dat is het probleem niet. Maar er komt door de droogte zuurstof vrij in de bodem die organische stoffen afbreekt. Daardoor krijg je verruiging: algemene soorten als braam en pijpe-strootje nemen toe. In blauwgraslanden en trilvenen treedt verzuring op door het wegvallen van kwel. Daarin zit namelijk calcium en bicarbonaat, dat de zuurgraad buffert. Dus het is vermesting, verzuring en pas in de laatste plaats fysieke verdroging.’

Dweilen met de kraan open

Die fysieke verdroging is volgens Witte goed te zien op de Veluwe, waar zowel in 2018 als dit jaar de Verloren Beek droog viel. Vrijwilligers en waterschap probeerden met emmertjes drie vissoorten van de Rode Lijst te redden, die lagen te spartelen op de beekbodem. ‘Het is sympathiek, maar het is dweilen met de kraan open, zolang er niet structureel iets verandert’, zegt hij. ‘Als we niet zoveel hadden gemorrelt aan de waterhuishouding op de Veluwe, waren de gevolgen van de droogte veel minder geweest.’

Met een schopje de hei op

Een half jaar geleden schreef Flip Witte een opiniestuk in Trouw over de inrichting van de Veluwe. Daarin pleitte hij voor een radicaal andere aanpak van ons grootste aaneengesloten natuurgebied. ‘We keken naar historische kaarten vanaf 1850. Toen bestond de Veluwe voor een klein deel uit bos, het was vooral stuifzand en hei. In de loop der tijd groeide het dicht. Met name in de jaren ’30 zijn werklozen met een schopje de hei op gestuurd om bomen aan te planten. Naaldbos, voor de mijnbouw.

Naaldbos verdampt ongeveer 6.500 kuub per hectare. Bij een zandvlakte met buntgras is dat 3.000 kuub, een verschil van 3.500 kuub. Daarvan kun je 80 mensen van schoon drinkwater voorzien, per hectare.’

Onverstandig

Daarnaast keek de ecohydroloog naar grondwateronttrekking voor de drinkwatervoorziening. Sinds 1950 de grootste boosdoener van het grondwaterverlies in dit gebied. ‘Ik vond een rapport uit 1933, waarin een rijkscommissie onderzocht of de Veluwe drinkwater kon leveren aan Amsterdam. Op dat moment werd er al 24 miljoen kuub water per jaar gewonnen, onder meer voor papierfabricage. Het idee was: we breiden het uit naar 56 miljoen kuub. De rijkscommissie concludeerde dat het onverstandig was, met het oog op het

natuurbelang. Inmiddels onttrekken we jaarlijks 130 miljoen kuub grondwater aan de Veluwe.’

Een andere kant op

Flip Witte: ‘En er zijn prognoses dat er nog meer water uit het gebied nodig is. Daarom zijn er plannen om bijvoorbeeld Rijnwater te infiltreren. Dat Rijnwater moet je voorzuiveren. Je gebruikt de bodem als zuiveringsinstallatie en pompt het water daarna weer op. We hebben het hier over de mooiste, ongeschonden zoetwatervoorraad van Nederland. Daar stoppen we dan vervuild Rijnwater of IJsselmeerwater in. Dus ik dacht: ik wil die discussie een andere kant op hebben. Zaag de soortenarmste naalddakkers om en ga terug naar verstuiven en heide. Daarmee bespaar je een enorme hoeveelheid verdamping. Bovendien slaan die bomen maar weinig

CO₂ op, omdat ze op de arme grond van de Veluwe heel langzaam groeien.’

Vraagtekens

Het aanplanten van bomen is populair bij overheden in de strijd tegen klimaatverandering. Maar de ecohydroloog plaatst vraagtekens bij het nut ervan. Niet op elke plek zal de winst voor natuur en klimaat de kosten waard zijn. ‘Voor de nationale bosstrategie worden miljoenen uitgetrokken. Daarmee wil het kabinet 0,4 megaton CO₂ opslaan. De uitstoot van ons veenweidegebied door ontwatering is 10 tot 20 keer zo hoog. Maar bij de aanplant van bomen kun je een minister laten langskomen en die knipt dan een lintje door. Dat is natuurlijk veel aantrekkelijker. Ik wilde met mijn opiniestuk de discussie prikkelen.’

Veel fanatieker

De groeiende bevolking vraagt om steeds meer water. Witte wijst in dit verband naar onze zuiderburen die veel strengere regels dan wij hanteren om het waterverbruik terug te dringen. ‘Vlaanderen kent een gestaffeld tarief. Tot 30 kuub heb je een laag tarief. Dat is overigens al een aantal

‘Een beter milieu begint bij jezelf? Nee hoor, bij overheden die ingrijpen.’

keren hoger dan dat van ons. Daarboven heb je een ‘comforttarief’, en straks ook een ‘luxe tarief’. Bij nieuwbouw geldt een verplichting om een waterkelder aan te leggen, een ondergronds waterreservoir. En als het heel droog is, is er een verbod op auto wassen en tuin sproeien met flinke boetes, tot 1600 euro. Daar zijn zij veel fanatieker in.’

Aandoenlijk

Op kleine schaal vinden volgens Flip Witte ook in Nederland wel pilots plaats, waarmee wordt getracht water langer vast te houden, zowel in woonwijken als in het buitengebied. Maar volgens hem nog

te weinig om zoden aan de dijk te zetten. ‘In droge periodes krijgen we het advies: wees zuiniger met water. Mensen kopen een waterbesparende douchekop, ze leggen een baksteen in de stortbak of spoelen de wc door met een teiltje afwaswater. Ik vind het allemaal heel aandoenlijk, maar het helpt weinig. Want ondertussen wordt in een weiland 50 kuub in een uur weggespoten, meer dan jij als individu in een heel jaar verbruikt. Een beter milieu begint bij jezelf? Nee hoor, het begint bij overheden die durven in te grijpen.’

Ieder voor zich

Het toekomstbeeld dat de ecohydroloog schetst is niet erg optimistisch, tenzij overheden het huidige beleid drastisch wijzigen. ‘In Brabant wordt momenteel in de vier zomermaanden twee tot drie keer zoveel water opgepompt voor beregening van landbouwgrond als voor de productie van drinkwater. Het waterbeheer wordt overgelaten aan de vrije markt. Ieder voor zich en God voor ons allen, en we worden er allemaal minder van. De natuur is het kind van de rekening. Allereerst de watergebonden organismen, vissen, maar ook insecten als libellen. Op de natte heide krijgen de klokjesgentiaan, zonnedauw en snavelbies het zwaar. Blauwgrasland en trilvenen zullen verruigen en zeldzame soorten verliezen. Alleen in riviergebieden heeft de voedselrijke natuur een goede kans om te overleven.’

TEKST: MARLIES KOLTHOF
FOTO’S: MARGRIET PFLUG

‘De natuur is het kind van de rekening’

LESA GEEFT ANTWOORD OP WATERSYSTEEM EN BODEM

De zoektocht naar overleving van een buitenplaats

Hoe richt je je landgoed, buitenplaats of particuliere natuur zo goed mogelijk in tegen de gevolgen van klimaatverandering met kurkdroge zomers of heftige regenval? Eef en Heidi van Limburg Stirum van buitenplaats Spijkerbosch bij Olst zochten naar een antwoord. Dat is er nu via een LESA: deze analyseert uitdagingen en kansen voor het watersysteem, de bodem en de natuur. Het Van Hemertfonds van SBNL Natuurfonds hielp met een financiële bijdrage.

Eef van Limburg Stirum wandelt een rondje om het fraaie witte huis Spijkerbosch. Hij laat de gevolgen zien van de verdroging, want het klimaat is van slag, met deze zomer droogte en hoge temperaturen. In de gracht staat het water extreem laag. Afgelopen winter heeft hij een blaasbalg geplaatst in een duiker om water vast te houden, maar het helpt weinig. De sloot voor en na de balg is kurkdroog.

Overall zichtbaar

Een goede fruitoogst van de 100 fruitbomen kan hij gevoeglijk vergeten. Overall is verdroging zichtbaar. Rododendrons hebben eerder het veld moeten ruimen. Hun vervangers hebben het ondanks extra water moeilijk. Verschillende bomen hebben ook een tik gehad. ‘Kijk maar omhoog. Je ziet de kronen dunner worden. Ze laat meer licht door. Een slecht teken’, merkt hij op. ‘Het gaat bergafwaarts, stapje voor stapje komen bos en natuur in een slechtere staat.’ Niet alleen bij hen, maar overall.

Vergeten groep

Daar is onvoldoende aandacht voor, stellen hij en zijn echtgenote. ‘We zijn een vergeten groep, terwijl landgoed- en buitenplaatsbezitters hier in Overijssel samen meer grond hebben dan terreinbeherende organisaties.’ Wie van Wesepe naar hun landgoed in de buurtschap Boskamp bij Olst rijdt, ontmoet een schitterend lommerrijk landschap. Het is nauwelijks voor te stellen dat daar straks hele gaten in gaan vallen.

‘Vergeten groep, terwijl landgoederen en buitenplaatsen hier samen meer grond hebben dan tbo’s.’

Voldoende water?

Eef en Heidi van Limburg Stirum zijn al jaren bezig om hun 38 hectare grote buitenplaats (20 hectare bos, 18 hectare landbouwgrond) klaar te maken voor de toekomst. In samenspraak met SBNL

Natuurfonds kwam de vraag op tafel hoe je dat het beste kunt doen. Tegen de achtergrond van de klimaatverandering is het de vraag of er nog voldoende water beschikbaar is. Wat moet je eventueel aan de bodem en de natuur doen? Dat leidde

MEER DAN 500 JAAR OUD

In 1490 werd voor het eerst melding gemaakt van de Sallandse buitenplaats Spijkerbosch. Aanvankelijk waren het twee tegen elkaar aan gebouwde huizen. In 1865 voegden de toenmalige eigenaren die twee samen tot het huidige blokvormige huis in neoclassicistische stijl, met een fraaie klokkentoren en een statig koetshuis. Spijkerbosch is sinds 1914 in handen van de familie Van Limburg Stirum, waarvan Eef en Heidi de derde generatie vormen. Zij proberen zoveel mogelijk om huis, tuin en park in oorspronkelijke staat te herstellen.

tot een proefproject, waarvan ook anderen gebruik kunnen maken. ‘Wat we tot nu toe deden, is toch een beetje pleisters plakken. Je wilt het graag in goede samenhang doen met de juiste maatregelen.’

Knelpunten en oplossingen

Zij lieten een team van ecologen een beknopte LESA uitvoeren, afkorting voor landschapsecologische systeem-analyse. Dat klinkt ingewikkeld, maar zo’n analyse brengt knelpunten en mogelijke oplossingen in beeld. Dus: ‘Wat heb je als landgoed/buitenplaats nodig om te overleven’, zegt Heidi van Limburg Stirum het in haar eigen woorden.

‘Kenniss maakt mondiger’

Het accent bij Spijkerbosch lag op de waterhuishouding, maar ook andere aspecten zoals de bodem, verzuring en vermesting kwamen in beeld. Met het resultaat kunnen zij het gesprek aangaan over aanpassingen, met het waterschap, de overheid en het water-leidingbedrijf. ‘Dan heb je cijfers. Kennis maakt mondiger’, benadrukken de beide bewoners van de buitenplaats. ‘Tot nu toe werden we toch een beetje weggezet als ach, zij weten het niet. Nu draag je wezenlijke en onderbouwde kennis aan en word je serieus genomen.’

Om de tafel

Sowieso moeten ze om de tafel met het waterleidingbedrijf Vitens, dat twee kilometer verderop miljoenen kuub hoogkwalitatief drinkwater opslurpt. Vitens wil dat oppompen intensiveren. En met het waterschap, dat verdroging wil tegengaan, maar wat zijn de gevolgen voor Spijkerbosch? ‘Het waterschap kijkt van oudsher meer naar boerenbelangen. Maar het is toch ook belangrijk dat we gezamenlijk onze groene oases in het

VAN KLETSNAT NAAR KURKDROOG

Voor de LESA hebben de onderzoekers gekeken naar de ondergrondse waterstromen, die van belang zijn voor Spijkerbosch. De buitenplaats ligt precies in het gebied waar het Veluwe-systeem, Sallandse Stuwwallensysteem en het IJsselsysteem elkaar ontmoeten. Op zich zou dat samen met regenwater een garantie moeten zijn voor voldoende water. Tot in de middeleeuwen was het gebied kletsnat. Toen zijn er in Salland weteringen gegraven, die het vele water moesten afvoeren. Waar water ooit in ruime mate kwelde, heerst nu verdroging, stellen de onderzoekers vast. Dat gaat gepaard met een forse daling van de grondwaterstand. Dat uit zich ook in de vegetatie die onder druk staat. Daar komen nu de stikstofdepositie en klimaatverandering overheen, met grote gevolgen voor het bos. Water vasthouden kan, aldus de analyse. Door het plaatsen van een stuw, water oppompen uit de kwel, sloten te verontdiepen en van een leemlaag te voorzien, door eventueel te bevoeien, rabatten van water te voorzien en mogelijk een andere vorm van landbouw te plegen die minder water vergt.

‘Tot nu toe was het pleisters plakken. Je wilt het doen in samenhang met de juiste maatregelen.’

landschap behouden’, benadrukken de twee. Overigens spreken zij niet over belang. ‘Nee, het is onze zorgplicht. Als eigenaars zijn we verplicht om ons bezit in stand te houden.’

Water vasthouden

De LESA geeft hiervoor handvatten. Voor de watervoorziening is de buitenplaats aangewezen op regenwater en kwel. Dat willen de eigenaren van Spijkerbosch vasthouden en verbeteren. Concreet bekijken ze hoe ze kwel in de grote vijver kunnen aanzwengelen om voldoende water te hebben. Daarbij denken ze ook aan de mogelijkheid om hun grond te gaan bevoeien. De blaasbalg in de duiker van de sloot willen ze vervangen door een sluisje, zodat ze de waterstand beter kunnen reguleren.

De bodem van een aantal sloten in het parkbos willen ze verondiepen en voorzien van een leemlaag, zodat het water niet wegsijpelt. Voor de bomen die ze moeten vervangen komen klimaatbestendige soorten in de plaats. Ook pluizen ze uit wat steenmeel voor het tegengaan van verzuring kan betekenen. Dat alles in overleg met Vitens en het waterschap om het allemaal in goede harmonie en balans met elkaar uit te voeren.

Samen de boel in balans

Het liefst willen Eef en Heidi van Limburg Stirum dat hun LESA-onderzoek navolging krijgt in de hele landschapszone van Salland waar meerdere landgoederen en buiten-plaatsen liggen. Ze pleiten voor een goed plan voor de komende vijftig jaar. ‘Dan krijgen we een totaalbeeld hoe het ervoor staat en wat moet verbeteren. Dat kunnen we leggen naast de plannen die grote partijen als het waterschap, Vitens en de overheid hebben. Wat zijn de consequenties daarvan voor de landgoederen en buiten-plaatsen? Hoe zorgen we er gezamenlijk voor dat de boel in balans blijft? Als dat niet gebeurt is het funest voor de groene oases.’

TEKST: HANS SIEMES
FOTO’S: EEF VAN LIMBURG STIRUM,
HANS SIEMES (FOTO EEF EN HEIDI)

INKTVISZWAM

INKTVISZWAM

BIJMENGVERPLICHTING EN VERGOEDING VOOR ECOSYSTEEDIENSTEN

Regie op Ruimte biedt reikende hand voor uitweg uit crisis

De emoties liepen in de afgelopen maanden hoog op. Een brief van stikstofminister Christianne van der Wal, voorzien van een kaartje met de vereiste stikstofreductie per regio, leidde tot ongeëvenaarde frustratie bij agrariërs. Grootschalige protesten waren het gevolg met de omgekeerde Nederlandse vlag als stille getuige. Inmiddels krijgt het kabinet van verschillende kanten concrete suggesties aangereikt. Zo ook vanuit de initiatiefgroep Regie op Ruimte, een onafhankelijke denktank, samengebracht door de Transitiecoalitie Voedsel.

Betaling van zogeheten ecosysteemdiensten zou de verduurzaming van de landbouw kunnen versnellen.

Alex Datema, voorzitter van BoerenNatuur, maakt deel uit van deze groep. Hij behoort tot de vierde generatie van zijn familie die in het Groningse Briltel 'boer mag zijn', zo noemt hij het zelf. 'Wij hebben een gangbaar melkveebedrijf, redelijk standaard. 110 melkkoeien, 70 hectare grasland, twee melkrobots. Wat niet standaard is aan ons bedrijf, is dat 15 hectare in dienst staat van het weidevogelbeheer. Daarnaast ploegen we ons grasland al twintig jaar niet meer om en proberen we het gebruik van kunstmest te beperken. Perceelsranden bemesten wij niet en maaien we ook niet mee met de eerste snee.' Een boer met aandacht voor natuurbeheer dus.

Niet te stoppen

De ophef over het stikstof-nieuws vanuit het kabinet begreep de melkveehouder pas, toen hij het kaartje onder ogen kreeg. In de begeleidende brief

stond volgens hem namelijk weinig nieuws. Datema: 'Als je als minister zegt: ik schep duidelijkheid, kijk maar naar het kaartje, dan wek je de indruk dat dat kaartje heel zwaar weegt. Daardoor gingen mensen hem letterlijk vertalen naar hun eigen bedrijf, terwijl de genoemde getallen helemaal niet zo waren bedoeld. Maar die uitleg zat er niet bij. Daarnaast waren er partijen die de onrust eerder hebben aangewakkerd dan getemperd. Dan krijgt zoiets een dynamiek die niet meer te stoppen is.'

Hoewel de acties volledig uit de hand liepen, begrijpt Datema de commotie wel: 'Er is onrust en onzekerheid onder boeren omdat ze niet weten welke kant ze op moeten bewegen. Er wordt veel van ze verwacht, maar ze hebben geen idee wat ze moeten doen. De acties, die inmiddels deels zijn gekaapt door partijen met een andere agenda, lossen echter niks op. Helemaal nul. Daar hebben we als sector alleen maar last van.'

Alex Datema: 'Er wordt veel van boeren verwacht, maar ze hebben geen idee welke kant ze op moeten bewegen.'

maar we betalen er niet voor. De beste toekomstzekerheid is dan dat je volgend jaar weer een paar koeien extra melkt. De economische drijfveer om te verduurzamen ontbreekt. We dachten dat de markt het zou oplossen, maar dat blijkt dus niet het geval.'

Dus is het volgens Alex Datema tijd voor heldere en sturende maatregelen vanuit de overheid. Binnen de initiatiefgroep Regie op Ruimte werkt hij samen met onder meer voormalig landbouwminister Cees Veerman, stikstofdeskundige Jan Willem Erisman en landbouweconoom Krijn Poppe. Recent publiceerde de groep, die elkaar vond dankzij de Transitiecoalitie Voedsel, een rapport met aanbevelingen dat is toegezonden aan bemiddelaar Johan Remkes.

Bijmengverplichting

Een van de aanbevelingen is een zogeheten 'bijmengverplichting' voor bijvoorbeeld melk. 'Als de marktwerking niet zorgt voor meer duurzaamheid, moet je als overheid ingrijpen. Dan moet je vraag creëren die er nog niet is. Eis bijvoorbeeld dat ieder pak melk in de toekomst voor 20 procent duurzaam is geproduceerd. De boeren die deze 20 procent leveren, moeten aan bepaalde eisen voldoen en krijgen een hogere prijs, zeg 10 cent per liter extra. De prijsverhoging voor de consument is dan 2 cent per pak. Dat percentage duurzame melk kun je langzaam opvoeren. Zo maak je als overheid de keuze voor de consument. En het staat andere duurzaamheidsinitiatieven niet in de weg. De consument kan nog steeds kiezen voor 100% biologisch.'

Landschap wordt leidend

Daarnaast pleit de initiatiefgroep Regie op Ruimte onder

meer voor afrekenbare doelen en voldoende budget. Bodemgezondheid, biodiversiteit, water en landschap moeten leidend worden. Om dat te bewerkstelligen zijn beleidsinstrumenten nodig die sturend werken: door te belasten wat vervuult en verduurzaming juist te faciliteren. Bijvoorbeeld, vertelt Datema, door te betalen voor zogeheten ecosysteemdiensten.

'Dat zijn diensten die de landbouw aan de maatschappij kan leveren, zoals verbetering van de waterkwaliteit, landschapsbeheer, weidevogelbeheer. Dat zijn diensten waarvoor geen markt is. Die markt moet je als overheid creëren wat betekent dat daar geld tegenover moet staan. Een boer die het aantal koeien moet halveren, kan een deel van zijn land een andere functie geven. Als hij geld kan verdienen met bijvoorbeeld de aanleg van landschapselementen, heeft hij ook echt minder koeien nodig voor zijn bedrijfsvoering.'

Klimaatadaptatie

De voorzitter van BoerenNatuur noemt in dit verband in het bijzonder de klimaatadaptatie. Ook veel boeren zijn zich volgens hem inmiddels volledig bewust van de noodzaak tot waterbeheer. 'We zien dat droogte een minstens net zo groot probleem kan zijn als te veel water. Maar dat vergt wel een andere inrichting van het systeem. Want na afloop van de winter water vasthouden, dat zijn we als boeren eigenlijk niet gewend. Daar moet je dan als overheid een vergoeding tegenover stellen.'

Datema: 'Dat roept wel de vraag op: passen sommige vormen van landbouw nog wel naast een natuurgebied? Op veel plekken zal het nodig zijn om in te krimpen. Maar ook dat moet je dan als maatschappij wel compenseren. De boer kan dan kiezen of hij de compensatie accepteert, of dat hij stopt

‘Als de marktwerking niet zorgt voor meer duurzaamheid, moet je als overheid ingrijpen.’

of elders verder gaat. Maar die mogelijkheid bestaat nog niet. Voor boeren die nu in een stikstofreductiegebied zitten, is er alleen de opkoopregeling.’

Goede uitgangspositie

Over zijn eigen bedrijf maakt de melkveehouder zich niet al te veel zorgen. ‘Dat zit sowieso niet zo in mijn aard’, vertelt hij lachend. ‘En onze uitgangspositie, de balans tussen koeien en hoeveelheid grond, is goed. We kunnen ons vrij gemakkelijk aanpassen als dat van ons wordt gevraagd. Toch zou het ook ons helpen, als er meer duidelijkheid kwam. We denken nu nog steeds: we moeten wel een beetje blijven groeien om ervoor te zorgen dat we niet achterop raken. Terwijl het veel mooier zou zijn als ik zou kunnen zeggen: we gaan minder koeien melken en meer doen aan weidevogelbeheer. Of het waterpeil verhogen, om te voorkomen dat CO₂ weglekt uit de veenweiden in de omgeving. Dat zou een goede inkomenscomponent voor ons bedrijf kunnen worden, als daarvoor de juiste instrumenten worden aangereikt.’

TEKST EN FOTO’S: MARLIES KOLTHOF

SPREEKWOORD UIT HET DIERENRIJK

Gele kwik

De kwikstaart is een veel geziene broedvogel in rivierengebieden. Er bestaat ook een gele variant. Die is, met 18 centimeter, anderhalve centimeter groter dan zijn soortgenoten. De wetenschappelijke naam van alle zes soorten kwikstaarten in ons land begint met *Montacilla* (=staartwipper).

Het naamdeel ‘kwik’ is vogelaarsjargon en verwijst naar het kwikzilverachtige aspect van de vogel. De vergelijking berust op een van de eigenschappen van kwik. Op het moment dat mijn enthousiaste natuurkundeleraar op de middelbare school eens morste bij het overgieten van kwik riep hij de klas naar voren om de bolletjes van dit vloeibare metaal te pakken. Dat lukte niet. Een geweldig leermoment. Vandaar kwikzilver, levendig zilver. Eigenlijk vooral van toepassing op de witte kwikstaart, de meest voorkomende in ons land. Deze soort is gekleed met glimmende witte, grijze en zwarte veren, meer kwikkleurig dan het opvallende geel van de foto.

Kanariegeel

Staartwipper staat voor het op en neer gaan van de relatief lange staart tijdens

het gehaaste lopen. Het opvallendste kenmerk van de gele kwik is zijn kanariegele kleur. De kleurnaam geel wordt door Van Dale in 17 vormen vermeld, variërend van lichtgeel tot aan het geelbruine van de geelgors. Feitelijk zou je de term kanariegeel omstreken kunnen noemen. Het scala van kleurschakeringen loopt bij deze vogel van lichtgeel tot zwaar donkergeel, al naargelang het eindeloze doorfokken door de volièresfokker.

Ballerina

Van Dale noemt kwik ook als term voor een koket beweeglijk meisje. Ook Brehm (ca. 1835) vergelijkt de lieftallige kwikstaart met de stijlfiguur van een ballerina: ‘Werkelijk draagt zij grote zorg voor de reinheid van haar vederenkleed en maakt bij het gaan

sierlijke pasjes als een danseres.’ Ik herinner me echter ook een waarneming lang geleden in het Twentse, dat minder sierlijk gedrag van de kwikstaart liet zien, namelijk het kletsen van zijn staart op het water. Dit gebeurde, terwijl we met een roeiboot langszij voeren, vlakbij zijn nestje in een tot de kroon in het water staande wilg. Het riep bij mij het beeld op van vroeger: schrobende wasvrouwen langs het dorpsbeekje op het Franse platteland. Slaan en schrobben van wasgoed op stenen of wasbord, of slaan met het wipstaartje op een lelieblad, het zou zomaar kunnen passen in een kindermusical met Nicolientje Wasmachientje.

TEKST: KEES DE KROON

FOTO: JAN VAN DER GREEF

Veenlandschap verandert flink als waterpeil omhoog gaat

De 220.000 hectare drooggelegd veen in Nederland kunnen er in de toekomst totaal anders uitzien met kruidenrijke graslanden, rietvelden, lisdodde, wilgen, elzen, veenmos, water en moeras. Acht natuurorganisaties hebben een visie opgesteld die moet bijdragen aan een nieuw veenweidebeleid. Dan gaat het om het verhogen van het waterpeil en het beter vasthouden van water om klimaat- en milieudoelen te halen.

De uitzonderlijk droge zomer zorgt ervoor dat het veen een extra hoeveelheid CO₂ de lucht in heeft geblazen, schadelijk voor het klimaat. Hoeveel extra is nog niet duidelijk. In een gemiddeld jaar ontsnapt er 4,7 miljoen megaton CO₂ uit veen door oxidatie, 2 tot 3 procent van de totale landelijke uitstoot.

Inklinking en verzilting

Bovendien is de veenbodem, die jaarlijks al met ongeveer een centimeter inklinkt, door de droogte nog meer gedaald. Een grove schatting komt neer op 0,7 centimeter extra of zelfs meer. Ook heeft zout water in de ondergrond meer kans gehad om veengebieden in met name het westelijke veenweidegebied te verzilten.

Waterbeheer cruciaal

Er is op papier een oplossing om het inklinken, de verzilting en de CO₂-uitstoot tot staan te brengen. Waterbeheer is daarbij cruciaal. Houd je het waterpeil vanaf de winterperiode zo lang en zoveel mogelijk vast (via peilbeheer of waterberging), dan gebeurt er niks nadeligs meer. Sterker nog, het klimaat, de bodem (verzakking) en de natuur hebben er baat bij. De laatste met meer biodiversiteit en grotere aantallen. De teruggang van het aantal weidevogels bijvoorbeeld kan worden omgebogen naar groei. Doen dus, roepen de acht organisaties (Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, de Landschappen, Vogelbescherming, Wereld Natuurfonds, Waddenvereniging, de Natuur- en Milieufederaties en ARK).

Dat is makkelijker gezegd dan gedaan, want de boeren op veengrond moeten dan omschakelen. Op te nat veen kunnen ze met trekker en vee grote delen van het jaar of zelfs het hele jaar het land niet op. De natuurorganisaties vinden het logisch als boeren compensatie krijgen, maar ze hebben hiervoor geen berekening uitgevoerd. Dit is ook niet aan hen, maar aan overheden, vinden zij.

Pilots voor omschakeling

Eerder al zijn – los van de visie – enkele pilots opgezet, maar daarvan moet nog blijken wat kan en wat de financiële effecten zijn. In Friesland krijgen de melkveehouders van het project Boeren in Balans met het Veen subsidie om de veenbodem duurzaam in balans te krijgen. Het project 'Vooruit Boeren op water en veen' in Overijssel wil inzicht krijgen in de gevolgen van vernatting, met name voor de weidevogels. Daarbij wordt ook gekeken hoe hoog de financiële compensatie moet zijn. In de westelijke veenweiden kijkt de Proeftuin Veenweiden naar klimaat-slim boeren op veen. Bij Valuta voor veen kunnen boeren koolstofcertificaten krijgen

een onvervangbare waarde hebben, maar ook omdat ze grote potentie hebben als natuurlijke klimaatbuffers.' Dat bufferen kan in 'goed ontwikkelde veengebieden' waar kansen liggen om nieuw veen te maken. Natuurgebieden komen dan bijna of helemaal onder water te staan. In sommige gebieden betekent het dat de omringende gronden ook flink moeten vernatten, zodat het water in het natuurgebied op peil blijft. Het betekent vrijwel zeker dat het landgebruik van die omringende gronden verandert naar minder intensief en natuurinclusief.

Veenmos vormt veen

In het natte natuurgebied zorgt het plantje veenmos voor nieuwe aanwas. Een kwestie van veenmos weer laten groeien. Het veenmos zuigt zich vol water, groeit als kool en verteerde plantenresten vormen het veen. Er zijn al een paar pilots waar dat gelukt is. In het Ilperveld bij Amsterdam is op een klein perceel in 3,5 jaar acht tot tien centimeter veen ontstaan. Bij dat proces komt weliswaar methaan vrij maar de winst via opslag van koolstof is aanzienlijk groter. Dat rendement is zelfs hoger dan bij de aanplant van bomen op een vergelijkbaar groot perceel.

Extensieve vormen van landgebruik bij boer Arie van Oosterom, Woerdense Verlaat

als ze hun land vernatten, zodat water wordt opgeslagen en de bodemdaling wordt geremd. Ook de Rabobank kijkt naar verdienmodellen met natter veen, bijvoorbeeld met het project Kaas en Bodemdaling.

Natuurlijke klimaatbuffers

De natuurorganisaties betogen in de visie (te vinden via www.klimaatbuffers.nl) dat het veen behouden moet blijven. 'Niet alleen omdat veengebieden ecologisch

Kruidenrijk grasland

Grote vraag is of de landbouw in veengebieden intact kan blijven en in welke vorm. In het rapport worden drie sporen voor de toekomst omschreven. De eerste betreft verhoging van het grondwaterpeil maar niet tot boven het maaiveld. In combinatie met ander beheer kan dat leiden tot vochtig natte, kruidenrijke graslanden. Hoe hoger het grondwaterpeil en hoe natuurinclusiever het beheer, hoe

diverser de kruiden. Van Engels raaigras bij een grondwaterpeil van 90 cm onder het maaiveld gaat het in stappen met 10 tot 20 centimeter naar andere graslandtypen. Uiteindelijk ontstaat dan nat soortenrijk grasland en schraalland met dotterbloemen, grote ratelaar, echte koekoeksbloem, moerasviooltje en zeggensoorten. De teruggang in landbouw-productie zou in dat geval vergoed moeten worden.

Nieuwe natte teelten

Gaat de grondwaterstand naar boven het maaiveld, dan is dat optimaal voor het tegengaan van de CO2-uitstoot en de bodemdaling. Een nieuw verdienenmodel lonkt voor boeren in de vorm van natte teelten. De visie spreekt van lisodden, riet, cranberries, kroosvarens, miscanthus of mattenbies. Vooral lisodden zijn daarbij kansrijk, enerzijds omdat ze het water zuiveren, anderzijds omdat de poreuze stengels aantrekkelijk zijn als isolatiemateriaal voor de bouwsector. De natte teelt voor het beschermen van het veen heeft ook een aparte naam: paludicultuur (palus is latijn voor moeras).

Terug naar het moeras

Het derde spoor is het vormen van nieuw veen via inrichtingsmaatregelen en vervangen door veenmossen. Dat gaat volgens de visie vooral gebeuren in de huidige natuurgebieden. Dat leidt tot een ander landschap en andere natuur. Het moeras en trilvenen keren terug. Nederland wordt weer een beetje zoals het er in het begin van de middeleeuwen uitzag, nat en ondoordringbaar.

TEKST: HANS SIEMES
FOTO’S: HANS PETER FÖLLMI,
STAATSBOSBEHEER

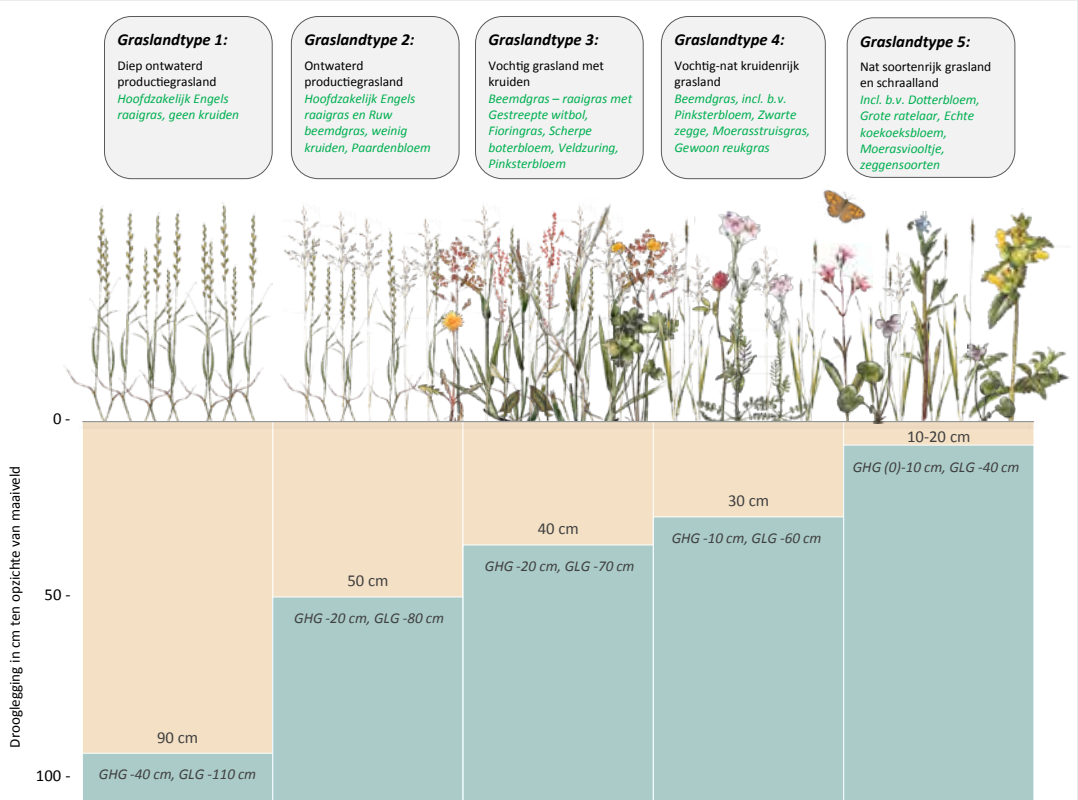
Bron: ‘Visie klimaatbestendige veenlandschappen’ – Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek + Bureau Peter de Ruyter landschapsarchitectuur i.s.m. Atelier des Hollants.

NEDERLAND OOIT MOERASLAND

Nederland bestond ruim 1.000 jaar geleden voor meer dan de helft uit moeras en hoogveen. Dat veen is afgegraven voor turf als brandstof, drooggemalen als grasland of gedraineerd. Lag het oorspronkelijk hoog in het landschap tot wel 2,5 of 3 meter boven zeeniveau, door inklinken is het veen nu juist laag gelegen, in sommige gebieden tot wel 2,5 meter onder zeeniveau. Vooral in het westen heeft men last van verzilting. Stijging van de zeespiegel en langdurige droogte verergeren dat proces. Al met al hebben we nog 220.000 hectare aan laagveen; in Friesland bij de meren en onder Leeuwarden, onder Groningen bij het Zuidlaardermeer, in de kop van Overijssel en Zuid-Friesland, de brakwatervenen boven Amsterdam, de westelijke venen met de Nieuwkoopse plassen, Alblasserwaard en Krimpenerwaard, en het Vechtplassengebied met de Loosdrechtse plassen. Daarnaast liggen

er versnipperd over Nederland kleinere laagveengebieden. Hoogveen (veen dat boven het waterpeil ligt en door regen nat wordt gehouden) komt nog maar op enkele plaatsen voor.

Een stappenschema voor de ontwikkeling van natte, kruidenrijke graslanden vanuit productie-grasland in het veenweidegebied.

BIJ HET HEK – DEEL 8

De derde helft in een groene oase

Waar voetbalvelden in woonwijken vaak wat kaal aandoen, is dit veld omzoomd met een uitbundig coulissenlandschap. Alhoewel het eerste naamdeel van de voetbalvereniging een woonwijk doet vermoeden, is dat niet het geval. Plein verwijst naar een tiental huizen voor het voetbalveld richting het dorp.

Het smeedwerk is degelijk en verradt een vaardige hand van lassen. Bij zo’n volmaakt samenstel van buizen, letters en cijfers ga je onwillekeurig kijken of de constructeur echt niet op een foutje is te betrappen. Welnu, het onderste krulletje van de B is iets kleiner dan het bovenste. In al zijn streven naar perfectie moet dat ook de maker opgevallen zijn. Het zij de lasser gegund van zijn meesterwerk te hebben genoten, al zijn jaren bij de club. Oude glorie mag niet teloorgaan.

Puik

Ook het veld verradt een puike verzorging. Waarschijnlijk onderhouden met een zitmotormaaiër, die net door het toegangshek kan. Heerlijk als je je zo tussen het welige groen verdienstelijk kunt maken voor je cluppie. Wel verradt de grasmat op twee plaatsen de aanwezigheid van mollen. Daar zullen de mannen van het onderhoud binnenkort wel korte metten mee maken.

Dwarsgestreept

Een tiental oudgedienden, vijftig plus ‘Boys’, die ik eens zag trainen, schoten elkaar op het middenveld de bal toe, nog

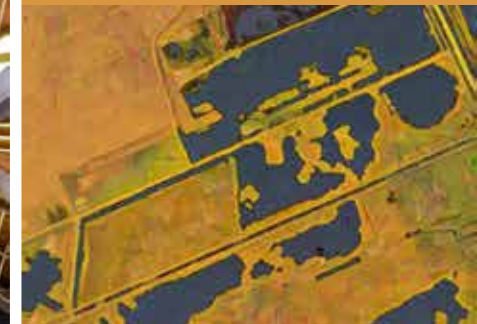
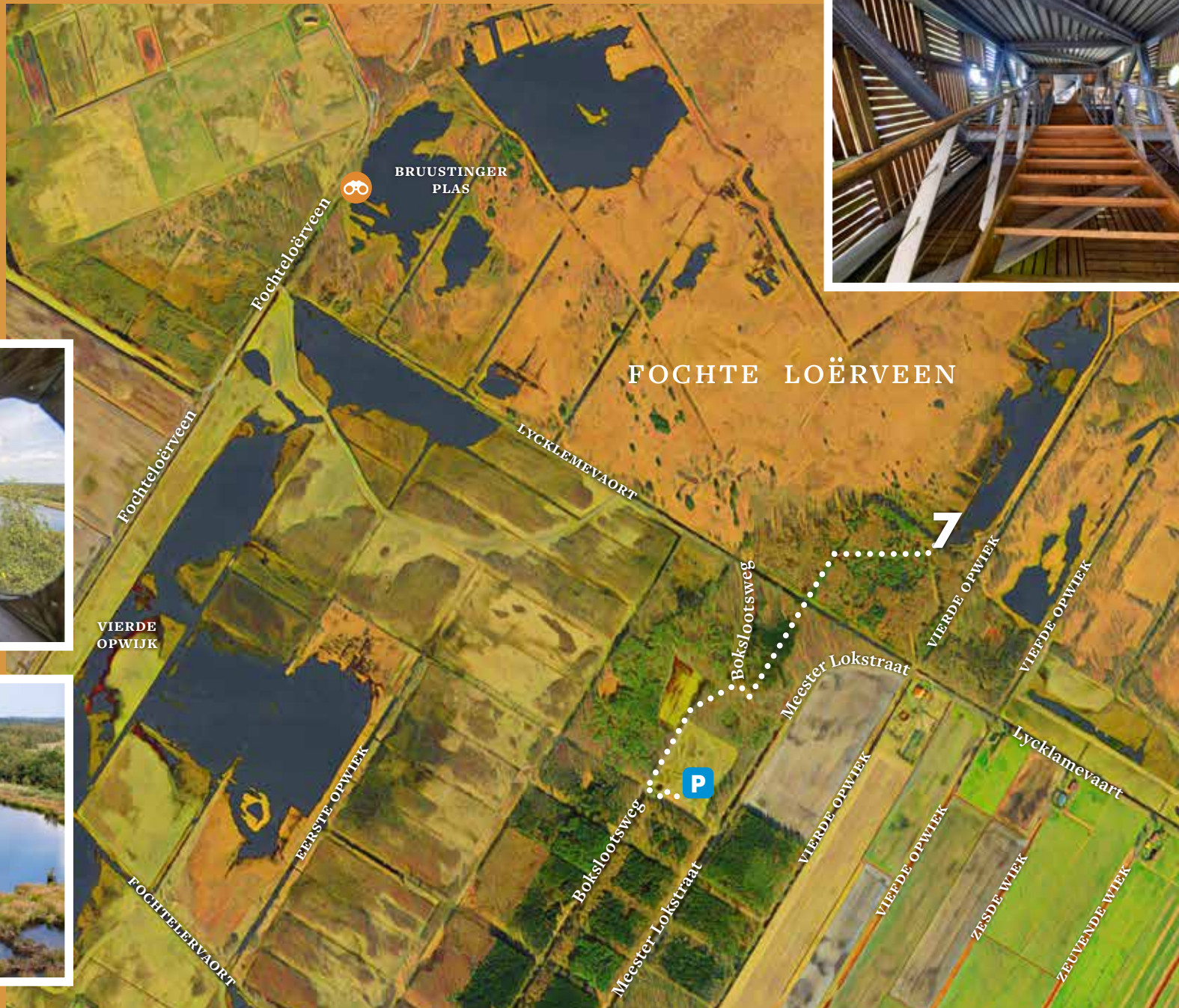
steeds met goede balbeheersing. Gekleed in de clubkleuren van donkere korte broek en shirt van blauwe en gele banden. Minpuntje daarbij was, dat dwarsgestreept hun figuur nog voller maakte. De doelpalen waren kennelijk aan hen niet meer besteed. Eromheen staat het gras kniehoog.

Manoeuvreren

Aan de linkerkant (buiten beeld) staat tussen de varens een veertigvoets container met een terrasje voor de zijdeur. Tuinstoelen naar buiten en de derde helft kan beginnen. In de avondrust van het eigen veld, de singels, bosschages en onverharde wegen rondom is het goed toeven met een potje bier. Logistiek is de aanvoer van een krat bier zelfs nog mogelijk, als het hangslot de poort gesloten houdt. Er loopt een heel smal paadje rechts van het smeedwerk waardoor net een fiets met een bierkrat achterop gemanoeuvreerd kan worden. Staande voor het hek aan de voorkant, fiets om de boom duwen en meentrekken tot hij tegen de eik kan worden gezet, dan zelf omlopen, fiets vooruit duwen, voorzichtig de ophoging af lopen en het drankgelag kan beginnen.

TEKST EN FOTO: KEES DE KROON

A photograph showing a wooden building with a large circular window. The window looks out onto a lake and a grassy area. In the foreground, there is a wooden deck with a bench and a small structure. The sky is cloudy.

FOTOGRAAF: MARCEL VAN KAMMEN

HOOFDSTUK 15

Aan de schandpaal

p sociale media leest Reinaert dat de veehouders rondom Het Grote Dierenbos de stikstofuitstoot van hun veestapel drastisch moeten gaan verminderen. In de media gonst het van het crisisjargon: te veel stikstof, te weinig voedsel en een klimaatcrisis van stijgende temperaturen met droogteperiodes en stortbuien als gevolg. Daar kan Rein mooi op inhaken bij het maken van het plan van aanpak tot natuurverbetering dat hij Tielcelijn heeft toegezegd. Regeren is vooruitzien. Aan het werk.

Beschuldigingen

Eerst nog de laatste afstraffing. Op Reins lijst van dieren, die hem levensbedreigend beschuldigd hadden op de Hofdag, staat alleen nog Pancer de Bever. Geen gemakkelijke opgave, want de beverfamilie leeft in een hermetisch gesloten burcht met toegang onder water. Rein heeft watervrees. De vos facetimet met zijn neef Grimbeert de Das over de toedracht. Courtois, het bekakte hondje, had bij Koning Nobel geklaagd dat Reinaert een lekkere Franse worst gestolen had. Tibeert de Kater was onmiddellijk opgestaan en had de bewering van Courtois weersproken. Maar daarop nam Pancer de Bever het woord: 'Wat bezielt Tibeert het op te nemen voor Reinaert? De vos is een sluwe misdadiger, de moordenaar van Cuwaert de haas, een bedrieger en een kippendief, die niets en niemand ontziet. Hij moet onmiddellijk aan de schandpaal.'

Klimaatcrisis

Vanwege hoosbuien vorige zomer heeft het echtpaar aan de oostkant van het dierenbos een beverdam gebouwd van afgeknaagde boomstammen, een stukje stroomopwaarts van hun burcht. Zo hoeft het gezin met twee jonkies niet steeds uit huis te vluchten als een stortbui de beek verandert in een snel stijgende stroom. Dat zint de veehouder en eigenaar van het weiland niet. Het heeft hem al een keer koe gekost. Sindsdien volgt hij dagelijks het nieuws om voorbereid te zijn bij de volgende hoosbui.

Intussen heeft hij bij de smid in het dorp een ijzeren vangkooi besteld, naast de beverburcht geplaatst en daar valappels uit zijn boomgaard omheen gestrooid. Ook heeft de veeboer bij een bevriende hengelaar een oude roeiboot opgehaald en die alvast met volgeladen met de losse boomstammen die er voor het oprapen lagen.

Beverdam doorbroken

Rein doorziet het plan van de boer: de beverdam doorbreken, de beide jongen in de vangkooi verhuizen en hopen dat de ouders dan ook verdwijnen. Op de eerstvolgende avond met striemende buien gebeurt Rein zich naar de beverburcht.

Hij opent de vangkooi en legt alle appels erin. Hij bijt het touw door waarmee de volgeladen boot aangemeerd ligt. Die raast door zijn gewicht dwars door de beverdam. Verschrikt rennen de ouders naar de doorgebroken dam, terwijl hun kinderen ondertussen de appels in de vangkooi ontwaren. Het ijzeren valluik klappt dicht. De arme ouders zien nog net de grijnzende tronie van Reinaert.

Stikstofcrisis

Rein heeft gezien dat de hei verdort en de aanwas van bramen en brandnetels alle paden overwoekert. Enkele doorgangen zullen welkom zijn. De vos vraagt Tielcelijn of de arbeiders van Staatsbosbeheer daarvoor kunnen zorgen. Dat verbetert de mobiliteit van het dierenbos, motiveert hij. Aldus geschiede.

Voedselcrisis

De Raaf, enthousiast over de gedegen aanpak van Rein, belt de vos om zijn zorg uit te spreken over de aanwas van jonge wolven. Het gezin heeft in de afgelopen vier jaar al twintig welpen grootgebracht. 'Als dat zo doorgaat en er komen roedels bij ontstaat een voedselcrisis door het teruglopen van het aantal grote hoefdieren.' Feitelijk preekt hij nu voor eigen parochie, doorzag Rein. Het gratis meelunchen van zijn kornuiten nadat de wolf een dier doodt, droogt op. 'Ik zal er een wetenschappelijk verantwoord experiment voor opzetten', antwoordt Rein.

Anoniem filmpje viraal

Bij de timmerman Lamfroit uit Fiedeldij bestelt de vos een houten vangkooi en een mobiel schandblok waar de kop en twee voorpoten van een jonge wolf in passen. Samen met zijn neef Grimbeert plaatst hij die op een zomerse avond voor een doorgang tussen een wal van braamstruiken in de buurt van een wolvenwiel. In de vangkooi een portie lamsvlees van de slager.

Op gepaste afstand, de schandpaal bij de hand, wachten de bedrieger en zijn hulpje af. Daar komt een jonge wolf op verkenningstocht op de geur van jong vlees af. Pats, zegt de valschuif. Beduusd en verdwaasd wordt de jongeling in de schandpaal vergrendeld. Daarna gaat een anoniem filmpje viraal met de tekst:

*Seh mal an
Dies geschieht
Wenn man sich am Lammsfleisch vergeht.*

Hoe zal secretaris Tielcelijn daar naar kijken?

TEKST: KEES DE KROON, ILLUSTRATIE: KEES DE VOS

Tiny forest: groene oase tussen asfalt en beton

In de afgelopen jaren verschenen er 167 kleine groene oases in 60 verschillende gemeenten in ons land: tiny forests. Een initiatief van IVN om kinderen die nooit een bos zien een kans te bieden op wat groen tussen asfalt en beton. Met een educatieve functie, want jong geleerd is oud gedaan. ‘De lastigste stap is het vinden van een geschikte plek.’

Ik ontmoet initiatiefnemer Daan Bleichrodt in de Cremertuin, midden in een Utrechtse woonwijk. Diverse moestuintjes en een klein bos, direct aan het spoor. Bleichrodt ontwikkelde bij IVN natuurbelevingsprogramma's voor kinderen in grote steden. ‘Ik schrok van de omvang van de groep die nog nooit in een bos was geweest. En ik keek met een schuin oog naar de Cruyff courts, afgeschermd pleintjes waar kinderen veilig kunnen voetballen.’

Geweldig idee

Zijn idee voor tiny forests ontstond in september 2014 na het zien van een speech op het internet van de Indiase ingenieur Shubhendu Sharma. ‘Ik zag hoe hij gortdroge grasvelden in een paar jaar tijd omtoverde in een biodivers bos met fruit, vogels en insecten. Ik was vooral gegrepen door ‘tiny’. Ik dacht: voor het dichtbevolkte Nederland is dit een geweldig idee.’

De uitwerking van het idee kwam uiteindelijk uit Japan, van botanicus Akira Miyawaki. Hij wijdde jaren van zijn leven aan het samenstellen van een encyclopedie met alle inheemse beplanting van Japan die hij ongeschonden terugvond bij Shinto-tempels. Uitgerust met die kennis herstelde Miyawaki 3.000 bossen in zijn land.

Locaties vinden

Het eerste tiny forest in Nederland verrees in december 2015 in Zaanstad. Ook Daan Bleichrodt keek voor de aanleg naar inheemse soorten en kreeg daarbij hulp van KNNV-vrijwilliger Loek Vlaanderen. In het bos staat veel wilg, populier, meidoorn en eik. ‘Voor de eerste bossen was het heel moeilijk een locatie te vinden. Ik ben een jaar bezig ben geweest om die plek in Zaanstad te bemachtigen. Dankzij de stadsecoloog van Delft kregen we anderhalf jaar later twee stukjes land in de Harnaschpolder.’

Paal en perk

Een tiny forest is bij voorkeur minimaal 200 vierkante meter groot en 4 meter breed. Bleichrodt: ‘Dan ontwikkelt zich

‘Ik dacht: voor het dichtbevolkte Nederland is dit een geweldig idee.’

Het tiny forest in de Cremertuin in Utrecht werd aangelegd in april 2017.

een microklimaat dat koeler en luchtvochtiger is dan de omgeving.’ Verder moet er ruimte zijn voor instructie, bijvoorbeeld met een kring van boomstammen. In de regel heeft de tuin maar één pad, liefst langs de buitenkant. ‘Want voor elk pad dat je maakt, maken kinderen er nog twee of drie bij.’ De tiny forests hebben volgens Daan Bleichrodt veel voordelen voor de buurt. ‘Je woont prettiger, de vastgoedwaarde stijgt, de omgeving is beter bestand tegen droogte en hitte, en piekbuien worden beter verwerkt.’ Bovendien laat onderzoek

van de WUR zien dat de soortenrijkdom in kleine bossen elk jaar toeneemt. In vier jaar tijd ontdekten onderzoekers steekproefsgewijs 1.167 planten- en diersoorten in elf Tiny Forests in Nederland.

Weinig tijd over

In 2016 won IVN de Nationale Groenprijs en ontving 10.000 euro voor een tiny forest in Utrecht. De reeds bestaande Cremertuin, toen nog een moestuinencomplex, werd in april 2017 dankzij een samenwerking met Stichting Emma uitgebreid met een klein bos. Maar de zoektocht naar locaties kostte zoveel tijd dat er weinig tijd overbleef voor de kerntaken van het IVN: educatie en natuurbeleving.

Heftige opgave

Een bijdrage van de Nationale Postcode Loterij bood uitkomst. De helft van toekomstige projecten kon voortaan uit die pot worden gefinancierd. IVN draaide het proces om en vroeg gemeenten met minstens vier geschikte locaties om zich bij hen te melden. ‘Het liefst wilden we ook input van bewoners. Maar dat is niet overal gelukt. De ruimtelijke opgave in grote steden is heftig, mede door de ondergrondse infrastructuur.’ Het project met de Nationale Postcode Loterij

is inmiddels gestopt. Financiering voor nieuwe bosjes komt nu van gemeenten, provincies en bedrijfsleven.

Spanningsveld

Bleichrodt erkent dat bij de aanleg sprake is van een spanningsveld. Een net aangelegd bos heeft rust nodig, zodat het zich kan ontwikkelen. ‘Eigenlijk zou je er drie jaar een hek omheen moeten zetten, maar dat strookt niet met de doelen die wij voor ogen hebben. Dus op de locaties waar veel wordt gespeeld, vooral door kinderen die weinig met natuur in aanraking komen, zien we minder biodiversiteit. Maar na vier of vijf jaar wordt het bos sterker en kan het tegen een stootje.’

De mini-bosjes staan bij voorkeur dicht bij een school. Publiek of semi-publiek en het liefst in een wijk waar nog wat minder groen is. De Cremertuin heeft een slot, alle buurtbewoners hebben de code. ‘Ze hebben hier veel last gehad van vandalisme.’ Een ander tiny forest, wel open voor iedereen, werd recent ingenomen door een zwerver met al zijn spullen. ‘Ach ja’, vertelt Bleichrodt lachend, ‘ook dat hoort dan weer bij de stad.’

Meer informatie is te vinden via: www.ivn.nl/tinyforest

TEKST EN FOTO'S: MARLIES KOLTHOF

Nationale stemronde gestart tijdens eerste lustrum

De Boom van het Jaar

BOOM
van het jaar
verkiezing

Welke boom verdient dit jaar de eretitel De Boom van het Jaar 2022? Voor het vijfde jaar op rij mag iedereen Nederland zijn stem uitbrengen. Wordt het de boom die zich verzet tegen uitbreiding van de A27? De boom die zieken geneest van de koorts? Of de boom die het gedachtengoed van Anton Philips belichaamt?

De jury, opnieuw bestaande uit Frits Mohren (voorzitter), Beatrix Kleuver, Gerbrand Bakker, Paul Makken en Maaïke Brasz, koos uit alle ingezonden verhalen twaalf genomineerden, voor elke provincie één. Tot 17 oktober 12.00 uur kan er worden gestemd via www.deboomvanhetjaar.nl. Hiernaast vindt u een overzicht van alle genomineerden.

Foto's: Rob Visser Photography

DRENTHE

De Paasbergeneik Odoorn

De indrukwekkende oude eik op het terrein van zorgcentrum 'De Paasbergen' in Odoorn ontwikkelde zich dankzij zijn solitaire positie in al zijn grootsheid en schoonheid. Ondanks vele bouwwerkzaamheden is deze boom altijd door iedereen met veel respect behandeld. Ooit stond hier een armenhuis, genoemd naar het paasvuur en de oude volksspelletjes die er met pasen werden gespeeld. De Paasbergeneik staat nog altijd symbool voor kracht en bescherming.

FLEVOLAND

De Homerusboom Almere

De 100-jarige Homerusboom in Almere is ouder dan de provincie Flevoland zelf. De plataan groeide op in Valkenswaard, maar moest door een herindeling in 2004 verdwijnen. De meeste bomen werden gekapt, maar deze kreeg een nieuwe bestemming. Na tien jaar verzorging kon de boom worden herplant. Op 1 december 2014 werd de 15 meter hoge plataan met een dieplader naar de gloednieuwe wijk Almere-Poort gebracht en wortelde daar opnieuw.

FRIESLAND

De stille getuige aan de Beackendyk Bakkeveen

De 'hannekemaaïers' waren Duitse seizoensarbeiders die een paar eeuwen geleden in de zomer te voet naar Nederland kwamen om op het land te werken. Zij gaven vorm aan de oude handelsroute die over de Beackendyk in Bakkeveen ging. Aan de dijk staat een opvallende beuk met een bijzondere stam, als stille getuige van de gevaarlijke wandeling die de hannekemaaiers maakten. Geplant omstreeks 1750 bij de Slotplaats in Bakkeveen.

GELDERLAND

De Koortsboom Overasselt

Naast de Sint-Walrickruïne doet een zomereik dienst als koortsboom. Als een lapje stof aan deze 'lapjesboom' wordt gebonden, geneest volgens een volkslegende de zieke. De heidense rover Walrick bekeerde zich hier, nadat prediker Willibrordus zijn dochter genas door een haarband in een struik te hangen. In 777 maakte Karel de Grote van deze plaats een bedevaartsoord. De huidige Koortsboom, waarin sinds corona ook mondkapjes hangen, stamt uit 1903.

GRONINGEN

De gewone rode beuk *Veendam*

Veendam ontstond in 1655 als veenkolonie. Via de kaarsrechte kanalen werd turf vervoerd naar fabrieken en afnemers. Eind jaren 60 legde Veendam het recreatiegebied het Borgerswold aan. Natuurlijk horen daar ook bomen bij. Deze rode beuk is geplant in 1980. De boom heeft nog zijn originele groeivorm en krijgt alle ruimte om in zijn natuurlijke habitat uit te groeien. Dat maakt deze gewone rode beuk toch bijzonder.

LIMBURG

Wachters en Waaiers langs de Geul *Valkenburg*

De knotwilgen langs de rivier hebben een symbolische waarde voor Valkenburg aan de Geul. Ze zijn onlosmakelijk verbonden met de Geul als Wachters en Waaiers. Valkenburg dankt een deel van zijn schoonheid aan de aanwezigheid van de rivier, maar moet ook leven met de risico's. Het overeind blijven van de knotwilgen staat symbool voor de weerbaarheid en de veerkracht van de Valkenburgers. De knotwilgen zijn helend en troostend.

OVERIJSSSEL

De Bakenboom *Deventer*

Het Worpplantsoen in Deventer is het oudste stadswandelpark van Nederland. In 1813 kapten Franse troepen alle bomen in een poging het oprukkende Kozakkenleger te stoppen. Na 1815 is het park hersteld. De Bakenboom werd geplant in 1822. In het kader van Ruimte voor de Rivier kwam de populier in het gedrang. Maar doordat velen zich sterk wisten te maken, is ruimte gecreëerd voor de Bakenboom, het ijkpunt naast de IJssel.

UTRECHT

De Markieze neik van Amelisweerd *Utrecht*

Hier sta ik dan. Met mijn voeten in de rivierklei van de Kromme Rijn. Rond 1800 aangeplant op het landgoed Amelisweerd. Aan mijn westzijde ligt het geluidsscherm langs de A27. Ja, ik sta hier, maar hoe lang nog? Naast de huidige rijbanen moet een nieuwe strook asfalt komen. Daardoor dreigt voor 800 bomen de bijl, waaronder veel leeftijdsgenoten. Maar zolang ik hier sta, doe ik mee aan het verzet.

NOORD-BRABANT

De Philipsboom *Eindhoven*

In 1909 ging Anton Philips de strijd aan met de woningnood en stichtte een fabrieksdorp, Philipsdorp in Eindhoven. Met aandacht voor groen, want Philips geloofde dat mensen beter presteren in een groene omgeving. Ook de Philipsboom, een witte paardenkastanje naast het Philipsstadion, werd in die tijd geplant. Geen enkele bezoeker betreedt zijn groeiruitte. Er is respect voor deze oude reus. De boom staat symbool voor een gezonde en groene stadsontwikkeling.

ZEELAND

De majestueuze witte paardenkastanje *Zierikzee*

In 1832 ging de voormalige Sint-Lievensmonsterkerk in Zierikzee in vlammen op. De herbouw van de nieuwe kerk duurde tot 1848. Op dat moment was er geen geld voor echt mooie bomen. Pas in 1865 werd voor f 1,25 een kastanjeboom aangeschaft. Al in 1848 was zijn plekje naast de kerk gereserveerd. De witte paardenkastanje overleefde beschietingen door de geallieerden aan het einde van WOII en de Watersnoodramp van 1953.

NOORD-HOLLAND

De monumentale vleugelnoot *Hoofddorp*

In het centrum van Hoofddorp staat een indrukwekkende 87-jarige Kaukasische vleugelnoot. Een aantal jaren geleden werd het ontwerp van een nieuw winkelcentrum aangepast aan deze monumentale boom. Toen het oude gebouw was afgebroken, had de wind vrij spel en werden zeecontainers geplaatst om de boom te beschermen. Totdat tijdens de bouw het hoogste punt was bereikt. De vleugelnoot heeft de nieuwbouw overleefd en is geliefd bij het winklend publiek.

ZUID-HOLLAND

De 100-jarige 'verbindende beuken' van de Greupkerk *Oud-Beijerland*

De beide rode beuken voor het kleine kerkje van het buurtschap Greup vlakbij Oud-Beijerland zijn onlosmakelijk met elkaar en de gemeenschap verbonden. Twaalf jaar geleden moest naast de Greupkerk een dubbele rotonde komen. Boombeschermers, buurtbewoners, culturele organisaties, natuurorganisaties, het kerkbestuur en alle kerkgangers vonden elkaar, ter behoud van één van de twee beuken. Zij wonnen de strijd. Het duo overleefde op eigen kracht de aanleg van de rotonde.

Samen bouwen MET DE NATUUR VOOROP!

MET VAN VLIET DUURZAAMHOUT

*Meer
inspiratie?*

Ga naar onze site of scan
de qr-code en word gratis
abonnee van ons online
inspiratie magazine.

VAN VLIET
DUURZAAMHOUT.NL

NUMMER ÉÉN IN DUURZAAM EUROPEES HOUT®

+31 (0)343 454 400 info@duurzaamhout.nl www.duurzaamhout.nl **f** **in** **@**

